Elemente eronimice şi demografice în viaţa unui sat

Situat pe malul drept al Mureşului, pe şoseaua judeţeană Ilia-Băiţa, şosea pe care bretenii noştri au ridicat-o, prin denumire, la rangul de „Drumul Ţării" – satul Bretea Mureşană are câteva caracteristici, asupra cărora ne vom opri în cele din urmează.

Uliţele satului – căci ar fi impropriu să le numim străzi-poartă nişte denumiri interesante, În afară de „Drumul Ţării", care străbate satul cam prin mijloc, reteaua uliţelor este destul de ramificată şi întortocheată (spre deosebire de cele din Banat, care sunt drepte şi aliniate), fiecare purtând denumirea zonei pe care o străbate.Aşa, de exemplu, „Uliţa mare"este cea care se ramifică, cea dintâi, pe dreapta, după intra-rea şoselei judeţene în sat. Credem că acesta este motivul pentru care a primit acest „botez", deoarece nu este cu nimic mai mare decât celelalte.

„Uliţa Ogorului" poartă acest nume deoarece trece prin acea parte a satului, care învecinează cu ţarina satului numită „Ogor".

„Uliţa Luncanilor" şi-a primit denumirea de la acea parte din păşunea satului care se numeşte „Lunca". Ea ţine de la „Ţigani" (zonă locuită, cândva, de câteva familii din această etnie) şi până la ieşirea în „Drumul Ţării", spre partea de răsărit a satului.

La marginea satului dinspre Sârbi (localitate vecină) se află „Uliţa Istăreştilor", numită astfel după numele celor două familii care locuiesc în această parte a satului (deşi aici mai locuiesc şi familii cu alte nume). Zona este oarecum izolată de sat, formând un fel de cătun.

Cea care are mai multe şi mai ciudate denumiri este „Uliţa Vienilor", mai numită şi „Măgeruţa" şi „Beşica". De fapt nu este vorba de o singură uliţă, ci de mai multe, care formează un anumit „cartier" al satului purtând aceste denumiri, fiecare având o anumită „istorie". Aşa de exemplu, denumirea de „Beşică" (Băşică) vine de la o legendă locală în care se spune că „Măgura", care se află în partea de Nord a acestei zone, ar conţine o băşică enormă, plină cu apă. Propovăduitorii acestei legende aduc şi argumente „palpabile" în sprijinul acestei „teze": existenţa celor patru izvoare situate în cele patru puncte cardinale ale „Măgurii", dintre care două sunt foarte abundente în apă, lucru explicabil printr-o asemenea sursă: băşica.

Numele de „Măgeruţa" sau de „Mogioruţa" i l-au dat bretenii pornind de la o analogie cu un cartier din Deva, care pe vremuri purta numele de Magyar-Utca (astăzi, strada Izvorului) şi care are cam aceeaşi poziţie faţă de Cetatea Devei, pe care o are „Măgeruţa" faţă de „Măgura".

Şi denumirea de „Uliţa Vienilor" are o „istorie". Înainte de Primul Război Mondial în imediata vecinătate a acestei zone (sub „Măgura) se aflau Viile Baronului („Via mare" şi „Via mică"). După război s-a făcut reforma agrară prin care „Viile Baronului" au fost date satului, care le-a transformat în păşune pentru vite, păstrând aceaşi denumire: „Via mare" şi „Via mică", denumire care a fost dată şi locuitorilor din vecinătatea lor: „Vienii".

Deşi mai modeşti ca poziţie – fiind la marginea satului, iar ca pământ, ţarina lor având un pământ mai sărăcăcios – „Vienii" s-au afirmat în decursul timpului prin câteva realizări unice. Aşa, de exemplu aici a trăit Ioan Bâcu, unicul cimpoieş din Bretea, care şi-a construit singur acest original instrument muzical, cu care le cânta mai ales „vienilor" lui, întrucât cei de pe „Uliţa Mare" sau cei de pe „Luncă" nu prea apreciau asemenea instrumente, care la irlandezi sunt în mare cinste.

Tot aici, „pe Beşică", a existat, câţiva ani la rând, unica storcătorie de ulei de seminţe de dovleac, în gospodăria lui Bulz Iulus. Şi el şi-a construit tot singur acest „atelier", format din şase „pii" (aparatele de spart seminţele) şidin „şaitău" (teascul de stors).

Nu putem încheia consideraţiile cu privire la performanţele celor de pe „Mogioruţa" fără a-l aminti aici şi pe celebrul Matei Sonocu zis Părpăngel, cel care şi-a construit singur un aparat de radio-recepţie cu galenă, care era uşor de recunoscut după antena care străjuia deasupra acoperişului de paie al căsuţei care-l adăpostea. E adevărat că în sat mai existau, atunci, patru aparate de radio cu baterii! dar toate erau cumpărate, numai a lui Matei era construit de mâna lui. Tot el a fost primul violonist („lăutaşul" – cum îi mai ziceau bretenii), meserie pe care a învăţat-o tot singur şi a practicat-o până la adânci bătrâneţe, cântând cu mult har la „jocuri" (dansuri) şi la „uspeţe" (nunţi), în Bretea şi în satele din jur.

Gospodărie ţărănească de pe valea Mureşului Inferior

Tot în această parte a satului au trăit „cantorii" (cântăreţii bisericeşti) satului. Este vorba de familia Deac (Lazăr, Gheorghe şi Ioan) şi de familia Cărbune (Ignat-Natu şi Alexă). Ani de zile strana activă a bisericii din Bretea a fost susţinută de „cantorii de pe Beşică".

Am punctat câteva din denumirile eronomice din acest sat, precum şi performanţele şi unicităţile unor meserii din acea zonă a satului, căreia i-am arătat diversele denumiri şi originea lor. Despre schimbările demografice care s-au produs aici, într-un alt viitor demers.

Prof. univ. dr. Ion DRĂGAN
(Fiu al satului)